

czynimy świat lepszym

JAK ZORGANIZOWAĆ SZKOLNĄ DEBATĘ? PRAKTYCZNY PRZEWODNIK

OPRACOWANIE: ANNA DOBROWOLSKA

SPIS TREŚCI

1. Wstęp	2
2. Rodzaje debat	5
3. Projekt: debata	8
4. Pomocnik: Retoryka	11
5. Sojusznicy	14

1. WSTĘP

Debaty są wszędzie – w telewizji, radiu, w facebookowych komentarzach czy na zwykłym spotkaniu ze znajomymi. Ta wszechobecność nie oznacza jednak, że w debatowaniu jesteśmy mistrzami. Bardzo często za liczbą wypowiedzianych słów wcale nie idzie mądrość argumentów, szczególnie w medialnych debatach, w których ścierają się politycy, którzy populistycznie (zgodnie z oczekiwaniami społecznymi – przyp. red.) zabiegają o poparcie. Czasami w miejsce argumentów stosowane są chwytły erystyczne (techniki przekonywania do słuszności własnych tez – przyp. red.), które zamiast tworzyć pole do dyskusji i szacunku dla wzajemnych poglądów, sprawiają, że każdy okopuje się na swojej pozycji. Te zjawiska z przestrzeni publicznej tłumaczyć mogą naszą naturalną niechęć do przemówień publicznych. Wydaje nam się, że to zbyt skomplikowane, wymagające dużej pewności siebie i wielogodzinnych przygotowań. **Tymczasem debatowanie i przekonywanie może i powinno być przyjemnością i dawać radość z rozmowy z drugim człowiekiem.** Żeby jednak przezwyciężyć szkodliwe praktyki, potrzeba wiedzy i umiejętności. Dlatego debatować trzeba uczyć się od najwcześniejszych lat szkolnych i dlatego gorąco zachęcamy wszystkich uczniów, uczennice, nauczycieli oraz nauczycielki, aby z pomocą tego przewodnika zorganizowali wspólnie debatę. **Nie ma przecież nic ciekawszego i bardziej stymulującego proces edukacyjny niż rozmowa z drugim człowiekiem i konieczność zaprezentowania własnego stanowiska.** Aby uczynić ten proces możliwie mało skomplikowanym, zebraliśmy tutaj najważniejsze rady i wskazówki dotyczące organizacji szkolnej debaty.

Dlaczego warto debatować?

Większość z nas unika dyskusji, twierdząc że jest ona źródłem bólu i złości w relacjach z innymi ludźmi. Biorąc pod uwagę to, czym w popularnym rozumieniu jest wymiana argumentów, taki punkt widzenia nie jest zaskakujący.

Tym bardziej dziwić może fakt, że na Zachodzie istnieje długa tradycja uczenia dyskusowania. Czy nauczyciele chcą, by ich uczniowie cierpieli? Wręcz przeciwnie. Debatowanie ma niewiele wspólnego z nieprzyjemnymi konsekwencjami kontaktu interpersonalnego, dużo więcej zaś z poznawaniem źródeł ludzkiej wiedzy.

Wiedza człowieka o świecie jest skutkiem interpretowania doświadczenia. To umiejętność opisywania doznań na wiele sposobów wyróżnia nas spośród innych gatunków. Powstały opis wrażeń nie jest spójny i ustalony na zawsze. Jest efektem podejmowanych wyborów. [...]

15 kwietnia 1995 roku wyładowany po brzegi materiałami wybuchowymi samochód dostawczy eksplodował przed rządowym budynkiem im. Alfreda P. Murraha w Oklahoma City. 160 osób zginęło. Timothy McVeigh i Terry Nichols zostali postawieni przed sądem i skazani za przygotowanie zamachu. W trakcie procesu prokuratura federalna stwierdziła, że przyczyną zamachu była chęć wyrażenia sprzeciwu wobec polityki amerykańskiego rządu. 11 września 2001 skoordynowane ataki na World Trade Centre w Nowym Jorku, Pentagon w Waszyngtonie i sprowadzenie na ziemię porwanego samolotu w Shanksville w Pensylwanii kosztowały życie blisko 3 000 osób. Zamachy przypisywane islamskim fundamentalistom z Al-Kaidy miały zostać przeprowadzone jako wyraz sprzeciwu wobec amerykańskiej polityki zagranicznej.

Te wydarzenia - dwa największe w historii ataki terrorystyczne na terenie Stanów Zjednoczonych - pokazują znaczenie doboru właściwego języka do opisu doświadczenia. Oba były atakami terrorystycznymi motywowanymi sprzeciwem wobec polityki amerykańskiego rządu. Wskutek obu śmierć ponieśli niewinni cywile, zmianie uległa świadomość Amerykanów i zmniejszyło się poczucie bezpieczeństwa. Różnice w postrzeganiu obydwu wydarzeń, a co ważniejsze ich konsekwencje, zależały od języka opisu.

Zamach w Oklahomie opisywano przede wszystkim w kategoriach przestępstwa. W odpowiedzi rząd skupił się na zidentyfikowaniu i postawieniu przed wymiarem sprawiedliwości domniemanych zamachowców. Proces, wyrok i kara stanowiły w oczach opinii publicznej wystarczającą odpowiedź. 11 września został uznany za napaść zbrojną. Zamachowcy i wspierająca ich organizacja stali się wrogami państwa. Zaatakowano kraj, który podobno wspierał Al-Kaidę, a wypowiedziana wówczas wojna z terroryzmem trwa do dzisiaj.

Na stworzenie dwóch zupełnie różnych interpretacji bardzo podobnych wydarzeń zasadniczy wpływ miał zastosowany język: pierwsze w „oficjalnej” wersji zostało uznane za przestępstwo, drugie za akt wypowiedzenia wojny. Te z pozoru błahe decyzje miały (i ciągle mają) głęboki wpływ na życie ludzi na całym świecie. Interpretacja doświadczenia stworzyć mogła pole dla zachowawczej odpowiedzi na złamanie prawa, bądź dla ciągnącej się latami interwencji zbrojnej kosztującej tysiące istnień ludzkich i miliardy dolarów.

Powiązanie interpretacji działania i jej wpływu na rzeczywistość wydaje się oczywiste. Jak więc powstają te interpretacje? Jak się je tworzy i rozpowszechnia? Co sprawia, że społeczeństwo postrzega jedno działanie jako przestępstwo a drugie jako akt wypowiedzenia wojny? Jeśli wybory dokonywane na poziomie języka wytwarzają pewną interpretację wydarzeń, to argumenty odpowiedzialne są za przekonywanie innych do uznania tych interpretacji za obowiązujące.

Argument, sprowadzając go do właściwej funkcji, to interpretacja doświadczenia poparta pewnymi powodami. Argument prezentuje konkluzję - jakie coś jest, jaka relacja zachodzi pomiędzy rzeczami albo jaką coś przedstawia wartość - popartą przesłankami, które powinny przekonać innych do zaakceptowania tych

interpretacji. Doświadczamy czegoś, a ponieważ potrzebujemy potwierdzenia i pewności, argumentujemy pokazując jak według nas powinno się dane zdarzenie interpretować¹.

Jak pokazuje zacytowany tutaj fragment podręcznika „Wygrywanie debat”, debatowanie to coś więcej niż umiejętność mówienia – to przede wszystkim myślenie i krytyczne interpretowanie rzeczywistości. **Dlaczego właśnie taka aktywność jak debaty powinna znaleźć swoje miejsce w szkole?** Po pierwsze dlatego, że **uczy formułowania swoich myśli** i szybkiego przetwarzania zdobytych informacji. Dzięki temu uczniowie i uczennice nabywają umiejętność korzystania z wiedzy zdobytej w trakcie lekcji i poznają jej praktyczne zastosowania. Po drugie, **debaty uczą wątpić i zadawać pytania**. W świecie, w którym coraz większą popularność zyskują populistyczni politycy proponujący łatwe rozwiązania trudnych problemów, debaty wychowują mogą krytycznie myślących i odpowiedzialnych obywateli i obywatelki. Po trzecie, **debatowanie to gra zespołowa**. W debatach konkursowych na ogół biorą udział drużyny, w których uczniowie i uczennice muszą nawzajem wspierać się w przygotowywaniu argumentów, a także dodawać sobie otuchy podczas stresujących chwil samej debaty. To świetna szkoła koleżeńskości, dzielenia się zadaniami i pracy w grupie. Po czwarte, **debaty uczą pokonywania stresu związanego z publicznym przemawianiem**. Nic lepiej nie przygotuje uczniów i uczennice na późniejsze egzaminy czy rozmowy o pracę niż doświadczenie szkolnego debatowania. Szczególnie ważne, żeby każda debata kończona była udzielaną sobie wzajemnie informacją zwrotną. Dzięki temu można stworzyć przyjazne uczeniu się środowisko, w którym uda się oswoić nawet tak stresujące momenty jak konieczność zabrania głosu na forum klasy. Po piąte, **nawet jeżeli uczniowie i uczennice sami nie wezmą udziału w debacie, to sam proces jej organizowania** (np. zaproszenie gości, wymyślenie tematu, moderowanie dyskusji) **będzie również świetną szkołą organizatorską**.

To tylko część korzyści, jakie z debatowania wynieść mogą młodzi ludzie. **A dlaczego praca z uczniami i uczennicami metodą debaty może zainteresować również nauczycieli i nauczycielki?** Zyskują w ten sposób wszechstronną metodę dydaktyczną, która pozwala kształtować w młodych różnorodne postawy i umiejętności, ale też stosunkowo łatwo dopasować ją do programu nauczania różnych przedmiotów czy wpasować w szkolny kalendarz. Dlatego gorąco zachęcamy do spróbowania takiej pracy z uczniami i uczennicami, efekty mogą przerosnąć Wasze najśmielsze oczekiwania.

1 S. L. Johnson, *Wygrywanie Debat*, wyd. Fundacja Polska Debatuje, Warszawa 2013, s. 7-16.

2. RODZAJE DEBAT

Czym jest debata?

Debata to ujęta w ściśle określonej strukturze krytyczna ocena pomysłów lub polityk połączona z umiejętną perswazją. Ze względu na swój sformalizowany charakter, debata rządzi się pewnymi prawami, które mają ułatwić wymianę argumentów i pomysłów między stronami. Warto pamiętać o kilku rzeczach, które tworzą dobrą debatę i sprawiają, że jest ona widowiskiem, które chce się oglądać.

1. Dobra debata zależy raczej od zgody niż niezgody. Im więcej rzeczy, co do których strony się zgadzają, tym większe pole do wymiany argumentów i rozmowy o naprawdę istotnych problemach. Nie ma sensu rozmawiać o rzeczach mało istotnych – skupmy się na tym, co naprawdę ważne.
2. Dobra debata nie zależy wcale od retorycznych umiejętności uczestników i uczestniczek, a tego, jak merytorycznie się do niej przygotowali. Sprawność retoryczna nie przykryje niewiedzy.
3. Wcale nie chodzi o to, żeby wymyślić jak najwięcej argumentów – liczy się ich jakość i to, jak są zanalizowane. Zamiast dziesięciu nieważnych argumentów, lepiej zastanowić się nad trzema istotnymi.

Aby możliwa była merytoryczna i sprawna dyskusja na dany temat, osoby prowadzące debatę często decydują się na określony format. Oznacza to, że istnieją pewne ograniczenia co do czasu wypowiedzi, ich kolejności, a także rodzaju prezentowanych argumentów. Wybrany format debaty wpływa również na wybór tematu.

Najbardziej znane formaty debat to:

1. Debata za i przeciw (w tym debata parlamentarna, debata oksfordzka, debata prezydencka i inne)
2. Dyskusja panelowa
3. Dyskusja plenarna
4. Dyskusja nieformalna
5. Akwarium
6. Dyskusja sokratejska
7. Dyskusja z zaproszonym gościem

8. Dyskusja punktowana²

Każdy z wymienionych powyżej formatów debaty może służyć czemu innemu. Poniżej prezentujemy opracowanie trzech formatów debat, które według nas mogą debaty najlepiej sprawdzić się w szkole.

Typ debaty (opis, jak wygląda)	Czego do niej potrzeba?	Jak sformułować temat debaty?	Do czego można wykorzystać ten typ debaty?
<p>Debata panelowa</p> <p>W debacie bierze udział kilkoro ekspertów, którzy tworzą panel. Debatę prowadzi moderator lub moderatorka, która wprowadza publiczność w temat debaty, udziela głosu poszczególnym mówcom, a następnie zadaje im pytania i zarządza pytaniami z sali.</p>	<p>moderator lub moderatorka (musi wcześniej zapoznać się z tematem i przygotować pytania dla gości)</p> <p>goście – eksperci i ekspertki</p> <p>ewentualnie: karteczki do zbierania pytań z sali (albo asystent lub asystentka osoby moderującej, która będzie udzielała głosu przedstawicielom i przedstawicielkom publiczności)</p>	<p>Temat powinien być otwarty, aby każdy z ekspertów i ekspertek mógł swobodnie podzielić się swoją wiedzą.</p> <p>Np.: <i>Jak najlepiej pomagać uchodźcom i uchodźczyniom przyjeżdżającym do Europy?</i> zamiast <i>Czy Polska powinna przyjąć uchodźców i uchodźczynie?</i></p>	<p>Debata panelowa sprawdzi się, jeżeli chcecie poznać opinię ekspertów i ekspertek na dany temat, a także podyskutować nad możliwymi rozwiązaniami problemu. Na koniec debaty uczestnicy i uczestniczki mogą się ze sobą zgodzić i wypracować wspólne rekomendacje.</p> <p>Do debaty panelowej możecie zaprosić również uczniów i uczennice z waszej klasy, którzy wcielą się w role ekspertów i ekspertek. Będą oni musieli przygotować przed debatą informacje (np. co ONZ sądzi o konflikcie w Syrii), a następnie wczuć się w rolę i przedstawić je w trakcie debaty.</p>

² Więcej na ten temat przeczytasz w materiale przygotowanym przez Centrum Edukacji Obywatelskiej: http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/rodzaje_debat.pdf

<p>Debata „za i przeciw”</p> <p>W debacie biorą udział dwie drużyny – jedna broni tezy, druga jest jej przeciwna. Uczestnicy na ogół przygotowują argumenty do debaty wcześniej, przed debatą jedynie losują strony (choć w debacie parlamentarnej temat również podawany jest jedynie 15 min. przed debatą). Każdy członek i członkini drużyny ma inne zadanie, uczestnicy muszą się wzajemnie wspierać w trakcie debaty. Podczas mów przeciwników i przeciwniczek możliwe jest zadawanie pytań, jednak mówca nie musi ich przyjmować.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - dwie drużyny debatantów i debatantek (muszą wcześniej przygotować argumenty) - marszałek lub marszałkini debaty (pilnuje czasu na poszczególne mowy, udziela głosu w odpowiedniej kolejności) - publiczność (głosuje przez zmianę miejsca na sali) - ewentualnie sędziowie (uważnie słuchają debaty, a następnie na podstawie argumentów oceniają, która z drużyn była bardziej przekonująca; po ogłoszeniu werdyktu udzielają drużynom informacji zwrotnej) 	<p>Temat powinien jasno wskazywać dwie strony dyskusji, ale jednocześnie musi być sprawiedliwy (tzn. po obu stronach powinny być argumenty).</p> <p>Np.: <i>Powinno się zakazać sprzedaży fast foodów zamiast Zabijanie jest złe.</i></p>	<p>Ten typ debaty jest na ogół bardzo energetyczny, dużo się podczas niej dzieje. Często jednak w związku z tym uykają merytoryczne argumenty, a przemawiający ograniczają się do stosowania chwytów retorycznych. Dlatego ważna jest obecność publiczności/sędziów, którzy oceniać mogą merytoryczność argumentów.</p> <p>Debata może być wykorzystana jako podsumowanie działu wiedzy na lekcji właściwie każdego przedmiotu. W ten sposób uczniowie i uczennice powtarzają i utrwalają zdobyte wiadomości, przy okazji ćwicząc umiejętności interpersonalne.</p>
<p>Dyskusja moderowana</p> <p>Typ debaty, w której aktywny udział wziąć może najwięcej osób. Podczas dyskusji na dany temat moderator lub moderatorka zadaje najpierw pytania wprowadzające, na które odpowiadają uczestnicy i uczestniczki. Później w zależności od aktywności grupy moderator/moderatorka</p>	<ul style="list-style-type: none"> - moderator lub moderatorka - system zapisywania głosów z sali (np. sekretarz debaty zapisujący je na tablicy) 	<p>Temat powinien być możliwie otwarty, tak aby wszyscy uczestnicy i uczestniczki dyskusji mogli wyrazić swoje zdanie. Ważne, aby nie był to temat wymagający dużej wiedzy eksperckiej jak w dyskusji panelowej. Celem</p>	<p>Debata może być wykorzystana do poznania opinii na dany temat, np. w procesie konsultacji społecznych. Można dzięki niej również obserwować, w jaki sposób grupa dyskutuje i jak tworzy argumenty (takie rzeczy badają socjologowie i socjolożki podczas tzw. wywiadów</p>

<p>może ograniczyć się do udzielania głosu kolejnym osobom albo zadawać kolejne pytania stymulujące dyskusję.</p>		<p>dyskusji moderowanej jest oddanie głosu jej uczestnikom i uczestniczkom oraz poznanie ich opinii, a nie tyle zdobycie jakiejś konkretnej wiedzy.</p> <p>Np.: <i>Największe problemy naszej szkoły.</i></p>	<p>fokusowych).</p> <p>Ponieważ celem debaty jest zebranie różnych głosów na dany temat, warto zawnazu zaplanować sposób zapisywania tych głosów. Można do tego wykorzystać np. flipcharty. Ciekawą odmianą dyskusji moderowanej jest debata, w której uczestnicy i uczestniczki najpierw dyskutują ze sobą w małych grupach, a dopiero potem na forum (np. w ramach metody World Cafe).</p>
---	--	---	--

3. PROJEKT: DEBATA

Jak wybrać temat?

Jeżeli chcecie zorganizować debatę szkolną, wybranie tematu, który będzie wszystkich interesował jest ważną sprawą. Musicie zdecydować, czy chcecie, aby była to debata na jakiś lokalny temat, czy chcecie raczej rozmawiać o bardziej ogólnych problemach, np. o globalnych wyzwaniach. Kiedy już podejmiecie tę decyzję, czas na zawężenie tematyki. Możecie zastanowić się nad tym, jakie tematy były ostatnio dyskutowane w mediach i zadebatować na jeden z nich. Możecie też przeprowadzić szkolną ankietę, w której zapytacie uczniów i uczennice, o czym chcieliby porozmawiać. Jeśli zdecydowaliście się na temat lokalny, np. dotyczący waszej szkoły lub gminy, warto zorganizować konsultację, co do tego, który z lokalnych problemów jest najważniejszy. Taki sposób wyboru tematu ma mocne strony – jeżeli wybierze taki, którym interesuje się wiele osób, uda wam się przyciągnąć je na debatę i namówić do wypowiedzenia się.

Przy wybieraniu tematu weźcie również pod uwagę, jakie macie możliwości – jakich gości możecie zaprosić, czy dysponujecie dużą salą i czy ktoś z was chciałby być moderatorem lub moderatorką dyskusji, czy musicie

o to poprosić kogoś z zewnątrz. Od tematu, ale też tych wszystkich „organizacyjnych” czynników, zależeć będzie format debaty. Możecie zastosować jeden z opisanych w tabelce powyżej.

Jak przygotować się do debaty?

Niezależnie od tego, jaki format debaty wybierze, musicie się do niej przygotować. Jak już wcześniej zauważyliśmy, najważniejsze dla stworzenia dobrej debaty są argumenty merytoryczne. Dlatego przed debatą przeprowadźcie badania na temat waszego tematu. Poszukajcie w Internecie informacji na temat problemów, o których będziecie rozmawiać, pomocna może być też szkolna biblioteka. Jeżeli omawiacie temat lokalny, warto podczas przygotowań przeprowadzić wywiady z uczniami i uczennicami szkoły lub mieszkańcami i mieszkankami gminy, aby poznać ich zdanie na dany temat i rozszerzyć argumentację. Następnie przygotujcie materiały, z których będziecie mogli korzystać w trakcie debaty (np. prezentację multimedialną, notatki). Warto też podzielić się rolami – zarówno jeżeli decydujecie się na debatę panelową, jak i oksfordzką – dzięki temu łatwiej będzie wam przygotować się do konkretnych wystąpień.

Choć w samej debacie (szczególnie jeżeli wybierze format panelowy albo „za i przeciw”) nie weźmie udziału cała klasa, nic nie stoi na przeszkodzie, aby potraktować jej organizację jako projekt, w który włączyć się mogą wszyscy. Bardzo ważne więc jest, aby na każdym etapie przygotowywania debaty włączyć w nią cały zespół. Burza mózgow na temat wyboru tematu, następnie wspólne zastanowienie się nad gośćmi, których zaprosicie, albo nad argumentami, których można użyć – dzięki temu organizacja debaty będzie miała walor edukacyjny dla całej klasy. Warto również pomyśleć o utworzeniu mniejszych zespołów, które będą zajmowały się konkretnymi zadaniami. Mogą to być: kontakt z gośćmi, promocja wydarzenia, moderacja spotkania i wymyślenie pytań, spisywanie wniosków z debaty, nagranie jej i przygotowanie relacji. W ten sposób każdy z uczniów i uczennic w klasie może poczuć, że wziął udział w debacie, nawet jeżeli nie zabrał głosu bezpośrednio w dyskusji.

W trakcie debaty

Przebieg samej debaty zależy oczywiście od formatu, który wybierze. Poniżej prezentujemy jednak kilka rad, które mogą wam się przydać:

1. Dla sprawnego przebiegu debaty kluczowa jest postać **moderatora lub moderatorki**. Musi to być osoba, która wcześniej dobrze przemyśli temat dyskusji i zaplanuje jej przebieg. Na niej spoczywa odpowiedzialność, aby ewentualne „chwile milczenia” przerwać celnym pytaniem. Powinna zatem

mieć przygotowany zestaw pytań, którymi będzie „ożywiła” dyskusję. Moderator/moderatorka to również osoba odpowiedzialna za przekazywanie głosu poszczególnym mówcom i mówczyniom – musi robić to grzecznie, ale stanowczo, aby każdy mieścił się w ramach wyznaczonego czasu. Inaczej istnieje ryzyko, że debata zamieni się w zwykłą chaotyczną sprzeczkę.

2. Istotą debaty nie są sami jej uczestnicy i uczestniczki, ale publiczność, która powinna aktywnie brać w niej udział. Dlatego po pierwszej części debaty, po wprowadzeniu problemu i argumentacji, warto przeznaczyć sporo czasu na pytania i dyskusję z publicznością. Jeżeli uczniowie i uczennice będą wcześniej wiedzieli, o czym ma być debata, będzie im łatwiej się do niej przygotować, dlatego warto na kilka dni przed ogłosić temat. Po drugie, bardzo ważna jest promocja wydarzenia – przygotujcie plakaty, roześlijcie informację mailami i wstawcie na stronę internetową szkoły. Pamiętajcie także o sile mediów społecznościowych takich jak Facebook. Dzięki temu uda wam się dotrzeć do jak najszerszego grona uczestników i uczestniczek. Nie zapominajcie też o nauczycielach i nauczycielkach, dyrekcji, albo gościach – oni też mogą zostać włączeni do debaty. Poproście ich o mowę wprowadzającą, albo podsumowanie. Mogą też wziąć udział w debacie jako osoby uczestniczące – możliwości są nieograniczone. Pamiętajcie, że debata ma służyć waszej społeczności i dlatego postarajcie się dostosować ją do potrzeb i specyfiki waszej szkoły. Na pewno pomoże w tym przeprowadzenie ankiety, o której już pisaliśmy.
3. Zadawane przez publiczność pytania czy najważniejsze wypowiedzi uczestników i uczestniczek debaty warto w jakiś sposób utrwalić – na przykład zapisując na flipcharcie czy komputerze. Tak zebrane wnioski z debaty posłużyć mogą potem do przygotowania raportu, a także rekomendacji na przyszłość. Jeżeli np. debatowaliście o sprawach ważnych dla społeczności lokalnej, możecie potem przekazać takie rekomendacje władzom gminy. Takie wykorzystanie wniosków z debaty jest bardzo ważne, ponieważ da jej uczestnikom i uczestniczkom poczucie sensu, że nie wzięli udziału w debacie na marne i ich głos zostanie do czegoś wykorzystany. Dlatego warto wcześniej zaplanować, kto będzie spisywał i opracowywał pojawiające się w trakcie dyskusji głosy.

A po debacie...

Nie mniej ważne od sprawnego przebiegu zorganizowanej przez was debaty jest jej zakończenie. Warto zaplanować trochę czasu na podsumowanie spotkania (np. na podstawie spisanych wniosków, takie podsumowanie może wygłosić moderator/moderatorka), a także jego ewaluację, czyli ocenienie, jakie

elementy spotkania się udały, a co można jeszcze poprawić. Wykorzystajcie okazję do zapytania publiczności, czego dowiedziały się w trakcie debaty. Możecie zastosować do tego np. ankiety, które rozdacie gościom. Ciekawą metodą podsumowania jest również podnoszenie kolorowych kartek – zielonych, jeżeli uczestnicy i uczestniczki zgadzają się z twierdzeniem, a czerwonych jeśli się nie zgadzają. W ten dynamiczny sposób możecie szybko uzyskać odpowiedzi na wasze pytania.

Nie mniej ważne jest podsumowanie debaty w gronie waszej grupy projektowej. Dzięki temu nie tylko będziecie mogli udzielić sobie nawzajem informacji zwrotnej, ale także zaplanować kolejne działania w oparciu o dotychczasowe doświadczenia.

Możecie wykorzystać jedną z metod ewaluacyjnych dostępnych tutaj:

http://mlodyobywatel.ceo.org.pl/sites/mlodyobywatel.ceo.org.pl/files/user-files/Materialy_educacyjne/MOB7/warsztatowe_metody_ewaluacji.pdf

4. POMOCNIK: RETORYKA

Wyjść i zacząć mówić, nawet przed grupą kolegów i koleżanek z klasy, to niełatwe zadanie. Ludzie często traktują przemówienia publiczne jako coś strasznego, bojąc się jak ognia konieczności wypowiedzenia własnego zdania. Jednak, gdyby przeanalizować przyczyny tego strachu, okazałoby się, że stanowczą większość z nich można bardzo szybko zlikwidować. Wystarczy raz przełamać się i przemówić, żeby zobaczyć, że jest to coś zupełnie naturalnego. Dlatego przedstawiamy kilka praktycznych rad, które sprawią, że każde przemówienie publiczne okaże się łatwe, a nawet (zobaczyciel!) przyjemne.

Krok pierwszy: przygotowanie

Intuicyjnie wydaje nam się, że najważniejsze w przemawianiu publicznym jest to, jak mówimy. Jednak jeżeli chcemy naprawdę kogoś przekonać, równie **ważne jest to, jakich argumentów użyjemy i jak przygotowujemy się do mowy**. Dlatego tak samo ważne jak chwyt retoryczny jest to, jaka będzie zawartość merytoryczna naszego przemówienia. Warto przed przemówieniem uważnie przemyśleć to, co chcemy powiedzieć. Jaki jest cel, który chcemy osiągnąć? Do czego będziemy przekonywać słuchaczy i słuchaczki? **Przyda się również zastanowienie się nad tym do jakiego grona odbiorców i odbiorczyń się zwracamy i dostosowanie naszego przekazu**. Inaczej mówić będziemy do nauczycieli i nauczycielek na finale olimpiady przedmiotowej, a inaczej do kolegów

i koleżanek z klasy, przekonując ich do organizacji szkolnej wycieczki. Przed przemówieniem warto wpisać na kartce wszystkie te pomysły, ale uwaga – nie znaczy to, że macie przygotować sobie gotową mowę. Jest to bardzo często popełniany błąd – myślimy, że jak zapiszemy sobie słowo w słowo to, co chcemy przekazać, to będzie nam łatwiej. Nic bardziej nieprawdziwego! Po pierwsze, **mowę zapisaną zdanie po zdaniu będzie nam bardzo trudno wygłosić tak, aby zainteresować słuchaczy i słuchaczki**. Po drugie, istnieje bardzo duże niebezpieczeństwo, że jeśli „zatniemy” się podczas mówienia i zgubimy wątek, to, patrząc na kartkę zapisaną drobnym tekstem, będzie nam bardzo trudno znaleźć miejsce, od którego powinniśmy kontynuować. Co więc najlepiej zrobić? Paradoksalnie, **im mniej będziecie mieli zapisane, tym lepiej**. Najskuteczniejszą strategią jest **zrobienie konspektu albo mapy myśli**, na których wypiszcie najważniejsze słowa kluczowe dotyczące tematów, które chcecie poruszyć i kolejności, w jakiej będziecie to robić. Na osobnej kartce możecie też wypisać cytaty, z których będziecie korzystać. Pamiętajcie – najważniejsze to wiedzieć, co chcecie przekazać – potem pójdzie już z górki!

Krok drugi: wykonanie

1. **Postawa** – jeżeli chcesz brzmieć pewnie i przekonać słuchaczy oraz słuchaczki, musisz wyglądać na pewnego siebie. Nikt nie uwierzy osobie, która kuli się w sobie, nawet jeżeli tworzyłaby prawdziwe argumenty. Jeżeli ty uwierzysz, że masz rację, publiczność da się łatwiej do niej przekonać. Zapomnij więc o garbieniu się, chowaniu rąk w kieszeniach czy przestępowaniu z nogi na nogę. Stań pewnie, wyprostuj się i pokaż swoją postawą, że warto Cię słuchać.
2. **Głos** – tak samo jak w przypadku postawy, ogromny wpływ na słuchaczy i słuchaczki ma nasz głos. Dlatego, jeżeli chcemy ich przekonać, musimy mówić w sposób pewny. Co to znaczy? Wielu ludzi myśli, że pewność siebie oznacza mówienie podniesionym głosem – jest to nieprawda. Oczywiście szeptanie nie jest najlepszą strategią na przemówienie, ale musimy pamiętać o tym, że krzyk prędzej zniechęci naszych odbiorców oraz odbiorczynie i ich rozproszy, niż do czegokolwiek przekona. Dlatego spokojny, rzeczowy ton głosu jest niesamowicie ważny.
3. **Gestykulacja** – pamiętaj o tym, że mówisz nie tylko ustami – razem z tobą porusza się całe ciało. Jeżeli chcesz skutecznie przekonywać, wykorzystaj swoje ciało. Szczególnie ważne są ręce – jednym z największych błędów, jakie można popełnić podczas publicznych przemówień, jest zapomnienie o ich istnieniu. Bądź świadom tego, w jaki sposób gestykulujesz – wykorzystaj to, że za pomocą rąk

możesz podkreślić ważny element swojej mowy, albo zaprezentować jakiś ciąg logiczny. Nie możesz jednak przesadzić – zbyt zamasztyta gestykulacja odciągnie uwagę od treści twojego przemówienia.

4. **Język** – przemawianie to sztuka przekonywania ludzi, a pierwszym krokiem do tego jest zrozumienie przez nich twojego przesłania. Zadbaj o to, aby język, którego używasz był dostosowany do grupy słuchaczy i słuchaczek (inaczej przemówisz do swoich kolegów i koleżanek w klasie, a inaczej podczas egzaminu na studia), a twoje myśli będą jasne i łatwe do przyswojenia. Tylko w ten sposób możesz być pewien, że twoja wiadomość dociera do publiczności.
5. **Wzrok** – to, że ludzie są zdenerwowani najłatwiej poznać po ich oczach. Często nieświadomie szukają ucieczki w dalekich kątach sufitu, nie zdając sobie nawet sprawy z tego, że bardzo osłabia to ich siłę przekonywania. Jeżeli stresujesz się swoim wystąpieniem i nie wiesz, w którą stronę patrzeć, znajdź sobie jeden punkt na sali i to w jego stronę skieruj swój wzrok. Może to być jakaś w miarę neutralna twarz, a nawet doniczka – ważne jest, aby nie sprawiać wrażenia rozproszonego i zestresowanego. Jeżeli to opanujesz, możesz wejść na wyższy poziom wtajemniczenia – staraj się wykorzystać kontakt wzrokowy w celu skupienia uwagi słuchaczy i słuchaczek oraz do podkreślenia najważniejszych elementów mowy. To prostsze niż ci się wydaje!
6. **Struktura** – pomoże twoim słuchaczom i słuchaczkom zrozumieć, co chcesz im przekazać, a tobie ułatwi opanowanie stresu podczas przemówienia. Nie zapisuj na kartce swojej mowy słowo w słowo (ani, tym bardziej, nie ucz się jej na pamięć) – w przypadku pomyłki trudno będzie ci wrócić do swoich myśli, a samo czytanie z kartki nie wygląda zbyt przekonująco. Zapisz sobie najważniejsze myśli swojego wystąpienia, najlepiej w przejrzystych punktach. Pamiętaj o wstępie, rozwinięciu i zakończeniu – dzięki nim łatwiej dotrzesz do swoich słuchaczy, a oni nie zgubią wątku. Naprawdę!
7. **Szacunek** – jeżeli ty będziesz szanować swoich słuchaczy i słuchaczki, oni uszanują ciebie. Pamiętaj, że rzadko kiedy arogancja ma dużą siłę perswazji. Występowanie w pozycji „wiem wszystko na dany temat” wcale nie daje wielkich szans na przekonanie kogoś do swoich racji – lepiej skup się na tym, aby przekazać swoje myśli w sposób jasny i klarowny dla publiczności. Bądź przyjacielski – ludziom

łatwiej identyfikować się z osobami uśmiechniętymi i otwartymi, a nie agresywnymi i nieprzystępnymi. A przecież łatwiej przekonać ci swoich przyjaciół niż wrogów³!

5. SOJUSZNICY I SOJUSZNICZKI

Jak widzicie, organizacja dobrej szkolnej debaty nie jest wcale tak skomplikowana, jeżeli odpowiednio ją zaplanujecie i podzielicie się rolami w zespole. Jeżeli dalej wydaje wam się jednak, że to zbyt trudne i nie dacie rady – mamy dobrą wiadomość. Istnieje wielu ludzi, którzy bardzo chętnie wam w tym pomogą. Poniżej prezentujemy kilka rad o tym, gdzie i jak szukać sojuszników i sojuszniczek:

1. **Eksperci i ekspertki** – to osoby, które mogą wesprzeć waszą debatę swoją wiedzą i doświadczeniem. W zależności o tematu, który wybieriecie, będą to różni ludzie. Gdzie szukać ekspertów i ekspertek? Przede wszystkim w instytucjach zajmujących się interesującymi was problemami. Na przykład, jeżeli organizujecie debatę poświęconą tematyce uchodźczej, możecie chcieć zaprosić na spotkanie przedstawicieli i przedstawicielki Urzędu ds. Cudzoziemców, działaczy i działaczki organizacji pozarządowych zajmujących się pomocą uchodźcom i uchodźczynom (zrzeszają ich takie inicjatywy jak *Chlebem i Solą* czy portal *uchodźcy.info*), ale też dziennikarzy i dziennikarki, którzy piszą reportaże na ten temat czy naukowców i naukowczynie prowadzących badania na temat międzynarodowych konfliktów i pomocy humanitarnej (informacje o nich znajdziecie m.in. na stronach uczelni wyższych, np. na wydziałach socjologii czy stosunków międzynarodowych). Warto również pamiętać, aby wśród zaproszonych gości nie było wyłącznie przedstawicieli lub przedstawicielek jednej płci. Zrównoważone płciowo panele eksperckie są obecnie standardem w większości publicznych debat. Pamiętajcie, aby zadbać o różnorodność głosów w debacie – tak, aby spojrzeć na daną kwestię z kilku perspektyw.

Przy zapraszaniu ekspertów i ekspertek na debatę pamiętajcie o podstawowych zasadach grzeczności. Weźcie również pod uwagę, że czasem osoby te mają dosyć napięty kalendarz, więc przygotujcie się na elastyczność jeżeli chodzi o termin spotkania albo na ewentualność szukania innych gości. Jeżeli zapraszacie gości z daleka,

3 Opracowane na podstawie materiału, który przygotowałam dla Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej w ramach programu „Sfotografuj wolność”: http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/8_rad_na_temat_publicznego_przemawiania.pdf

dobłą praktyką jest zaproponowanie im zwrotu kosztów przejazdu. O wsparcie finansowe możecie poprosić np. dyrekcję Waszej szkoły.

- 2. Przedstawiciele i przedstawicielki grup interesów** – jeżeli podczas swojej debaty chcecie poruszyć tematy związane z określonymi grupami społecznymi, na pewno warto na spotkanie zaprosić ich przedstawicieli i przedstawicielki. Na przykład jeżeli chcecie rozmawiać o zagospodarowaniu terenu wokół waszej szkoły, zaprosicie zarówno reprezentację grona nauczycielskiego oraz uczniów i uczennic, jak i sąsiadów i sąsiadki, właścicieli i właścicielki okolicznych sklepów czy działaczy i działaczki lokalnych stowarzyszeń. Na pewno urozmaici to dyskusję i wzbogaci ją o wartościowe perspektywy, a także pomoże o wypracowaniu lepszych rozwiązań.

Organizując debatę podejmującą temat wyzwań globalnych, warto pamiętać o głosach mieszkańców i mieszkank globalnego Południa bądź (jeśli to niemożliwe) osób, które tam były. Jeśli nie macie możliwości zaproszenia gości spoza Europy, wykorzystajcie np. mowy wygłoszone w ramach różnego rodzaju konferencji takich jak TEDx, możecie również zorganizować wideokonferencję.

- 3. Media** – na waszą debatę możecie zaprosić przedstawicieli i przedstawicielki mediów, którzy pomogą wypromować jej wyniki. W celu zaproszenia dziennikarzy i dziennikarek na spotkanie wyślijcie krótką informację prasową, w której napiszecie, co, gdzie, kiedy i dlaczego będzie się dziać. Po spotkaniu możecie też relację z debaty (najlepiej ze zdjęciami) wysłać do redakcji lokalnej gazety czy radia – może zainteresują się tematem i opublikują artykuł napisany w oparciu o waszą notatkę. Pamiętajcie jednak, że tradycyjne media to nie wszystko – nie jesteście skazani na decyzję redaktorów i redaktorek, możecie sami promować swój projekt za pomocą Internetu. Wykorzystacie do tego przede wszystkim media społecznościowe, których używają wasi rówieśnicy i rówieśnice (Facebook, Snapchat). W Internecie możecie też umieścić nagranie z debaty, żeby mogła się z nim zapoznać większa liczba osób.

Z pomocą takich sojuszników i sojuszniczek z pewnością przygotujecie świetną debatę. Jeżeli szukacie dalszych informacji na temat tego, jak dobrze debatować i jak skutecznie prezentować argumenty, możecie zwrócić się do organizacji, które profesjonalnie zajmują się uczeniem tych umiejętności. Jedną z nich jest **Fundacja Polska Debata**, która wydała m.in. podręcznik „Wygrywanie debat”. Po jego przeczytaniu techniki argumentacji nie będą już dla Was tajemnicą. Inne przydatne linki znajdziecie poniżej:

czynimy świat lepszym

Fundacja Polska Debatuje: <https://facebook.com/polskadebatuje>

Książka „Wygrywanie debat”: https://issuu.com/tomekracawski/docs/wygrywanie_debat

International Debate Education Association (po angielsku): <http://europe.idebate.org>

Materiały Centrum Edukacji Obywatelskiej poświęcone debatom szkolnym:

<http://samorzad.ceo.org.pl/materialy/dla-uczniow/debaty>.

polska pomoc

Projekt jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2016 r. www.polskapomoc.gov.pl

Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autora i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Manual jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska (CC BY 3.0). Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Polskiej Akcji Humanitarnej. Utwór powstał w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej realizowanej za pośrednictwem MSZ RP w roku 2016. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosowanej licencji, o posiadaczach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej. *Treść licencji jest dostępna na stronie <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl>.*